УДК 349.6
DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.28

СИСТЕМНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРАВОВЕ ПОЛЕ ЄС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ ТА ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Краснова Ю.А.,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»,
ORCID: 0000-0001-7898-9603
e-mail: krasnovaj82@gmail.com

Кірін Р.С.,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу економіко-правових проблем містознавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України»,
ORCID: 0000-0003-0089-4086
e-mail: kirinrs62@gmail.com

Краснова Ю.А., Кірін Р.С. Системні підходи до визначення ефективності інтеграції у правове поле ЄС через призму правових категорій та принципів екологічного права.

У статті здійснено наукове обґрунтування системних підходів до інтеграції України в правове поле Європейського Союзу у сфері екологічного права. Розкрито методологічні засади адаптації національного законодавства до acquis Європейського Союзу, з урахуванням багаторівневої структури європейських норм, принципів та інституційних механізмів. Аналізуються ключові правові категорії, такі як сталий розвиток, екологічна інтеграція, попередження шкоди, екологічна відповідальність, які визначають ефективність зближення нормативної бази. Особливу увагу приділено функціональній імплементації зазначених принципів у всі сфери державної політики, включаючи енергетику, промисловість, сільське господарство та просторове планування.

Виявлено суттєві розбіжності між вітчизняними та європейськими дефініціями екологічних понять, що ускладнює процес правової гармонізації та потребує термінологічного узгодження на рівні доктрини, законодавства та правозастосування. Запропоновано трирівневу модель оцінки ефективності екологічного права, яка включає нормативний, інституційний та індикаторний компоненти. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити відповідність вітчизняного регулювання європейським стандартам, виявити прогалини, дублювання та надлишковість у правовому полі, а також сформувати обґрунтовані рекомендації для реформування.

Окреслено системні виклики, які суперечать принципам екологічного права Європейського Союзу, зокрема обмеження доступу до екологічної інформації, обмеження процедури оцінки впливу на довкілля, мораторій на планові заходи державного екологічного контролю, спроби дерегуляції дозвільної системи, інституційне злиття центрального органу виконавчої влади у сфері захисту довкілля та природних ресурсів з економіко-орієнтованими міністерствами, фрагментарне формування державної політики у сфері зеленого відновлення країни тощо.

Доводиться, що інтеграція в правове поле Європейського Союзу є не лише технічною адаптацією, а й процесом формування нової правової культури, що передбачає зміну підходів

до правотворчості, правозастосування та екологічного управління. Стаття має прикладне значення для розробки національної доктрини екологічного права, стратегічного планування та законодавчої діяльності у сфері охорони довкілля.

Ключові слова: системний підхід до правової інтеграції; ефективність еколого-правового регулювання; імплементація acquis ЄС; моделі оцінки ефективності; системні виклики екологічного законодавства; еколого-правова доктрина України.

Krasnova Y.A., Kirin R.S. Systemic approaches to assessing the effectiveness of integration into the EU legal framework through the lens of legal categories and principles of environmental law.

The article provides a scientific justification of systemic approaches to the integration of Ukraine into the legal field of the European Union in the field of environmental law. The methodological principles of adapting national legislation to the acquis of the European Union are disclosed, taking into account the multi-level structure of European norms, principles and institutional mechanisms. Key legal categories are analyzed, such as sustainable development, environmental integration, damage prevention, environmental responsibility, which determine the effectiveness of the approximation of the regulatory framework. Particular attention is paid to the functional implementation of these principles in all areas of state policy, including energy, industry, agriculture and spatial planning.

Significant discrepancies between domestic and European definitions of environmental concepts are identified, which complicates the process of legal harmonization and requires terminological coordination at the level of doctrine, legislation and law enforcement. A three-level model for assessing the effectiveness of environmental law is proposed, which includes normative, institutional and indicator components. This approach allows for a comprehensive assessment of the compliance of domestic regulation with European standards, to identify gaps, duplication and redundancy in the legal field, and to formulate substantiated recommendations for reform.

Systemic challenges that contradict the principles of European Union environmental law are outlined, in particular, restrictions on access to environmental information, restrictions on the environmental impact assessment procedure, a moratorium on planned state environmental control measures, attempts to deregulate the permitting system, the institutional merger of the central executive body in the field of environmental protection and natural resources with economically oriented ministries, fragmented formation of state policy in the field of green renewal of the country, etc.

It is proved that integration into the legal field of the European Union is not only a technical adaptation, but also a process of forming a new legal culture, which involves changing approaches to lawmaking, law enforcement and environmental management. The article has applied significance for the development of a national doctrine of environmental law, strategic planning, and legislative activity in the field of environmental protection.

Key words: systemic approach to legal integration; effectiveness of environmental regulation; implementation of the EU acquis; models of effectiveness assessment; systemic challenges of environmental legislation; environmental law doctrine of Ukraine.

Постановка проблеми. Стратегічний курс України на інтеграцію у правове поле Європейського Союзу вимагає не лише технічної адаптації національного законодавства, а й фундаментальної трансформації правової парадигми, категоріального апарату та інституційної логіки екологічного регулювання. Екологічна складова є критично важливою у цьому процесі, оскільки право ЄС містить одну з найрозвинутіших систем регулювання, що ґрунтується на принципах сталого розвитку та превентивності.

Незважаючи на політичну волю та певний прогрес у гармонізації, ключова наукова та практична проблема полягає у відсутності системного та ефективного підходу до оцінки та реалізації імплементаційних зобов'язань України у сфері екологічного права. Цей брак системності породжує низку взаємопов'язаних викликів, які ставлять під загрозу успіх євроінтеграції. Таким чином, назріла необхідність у науковому обґрунтуванні системних підходів, які дозволять перейти від фрагментарної адаптації до формування цілісної та ефективної правової моделі екологічної євроінтеграції, що і стало **метою** цього дослідження.

Стан опрацювання проблематики. Наукові розвідки, присвячені формуванню системного підходу до визначення ефективності інтеграції у правове поле ЄС через призму правових категорій та принципів екологічного права, що представлені у працях відомих вчених еколого-право-

вого напряму (Андрейцева В.І., Бобкової А.Г., Гетьмана А.П., Малишевої Н.Р., Краснової М.В., Носіка В.В., Шемшученка Ю.С. та багатьох інших), а також аналітичних звітах громадських екологічних організацій, свідчить про актуальність обраної тематики але потребує суттєвого поглиблення та систематизації у світлі нових викликів, пов'язаних із повномасштабною агресією, потребою «зеленого відновлення» та необхідністю переходу від технічної адаптації до функціональної імплементації європейського acquis.

Виклад основного матеріалу. Визначення рівня ефективності вітчизняного екологічного законодавства напряму залежить від обрання моделі його оцінювання. Наприклад, якщо обрати *нормативно-правову модель*, вона дозволить визначити відповідність вітчизняного законодавства вимогам екологічного законодавства ЄС [1]. Якщо оцінку здійснювати через *інституційну модель* – вона дозволить визначити спроможність екологічних органів влади реалізовувати європейські стандарти [2]. При застосуванні *еколого-індикаторної моделі* можна отримати відповідь про рівень фактичного впливу імплементації норм екологічного законодавства на стан довкілля [3].

Ефективність екологічного законодавства при цьому, має відповідати таким встановленим критеріям: 1) ступеню та якості імплементації екологічних директив і регламентів ЄС; 2) наявності механізмів екологічного моніторингу та звітності; 3) рівню участі громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень; 4) ефективності екологічного контролю та санкцій.

Крім того, головним показником ефективності євроінтеграційних процесів в екологічній сфері має бути їх відповідність головним принципам екологічного права ЄС, а саме: «забруднювач платить»; превентивності; сталого розвитку та участі громадськості.

На підставі сформованих алгоритмів розглянемо стан євроінтеграційних процесів в України.

Україна зобов'язалася адаптувати своє екологічне законодавство до acquis communautaire ЄС у межах розділу 27 «Довкілля» Угоди про асоціацію. Це охоплює понад 200 директив і регламентів, які регулюють охорону природи, управління відходами, якість повітря, води, хімічну, біологічну, фізичну безпеку, зміну клімату тощо.

У 2025 році Україна пройшла скринінг законодавства в межах переговорного процесу щодо вступу до ЄС. Скринінг підтвердив, що Україна має політичну волю та технічну спроможність адаптувати екологічне законодавство до норм ЄС навіть в умовах війни [4]. Водночас, залишаються відкритими ряд стратегічних питань на яких ми зосередимо свою увагу.

У сфері горизонтального екологічного законодавства, яке демонструє відносно високий рівень наближення до норм ЄС, зберігаються три системні виклики: обмежений доступ до екологічної інформації в умовах воєнного стану, часткове відступлення від процедур оцінки впливу на довкілля (ОВД) та стратегічної екологічної оцінки (СЕО), а також відсутність або призупинення екологічного контролю.

Починаючи з 2022 року, у зв'язку з оновленням реєстрів та заходами з національної безпеки, доступ до документів ОВД, СЕО та значної частини екологічної інформації на платформі «Еко-Система» було обмежено – перегляд такої інформації можливий лише після авторизації. Однак, такий підхід суперечить принципу відкритості, адже ці реєстри мають бути загальнодоступними для забезпечення прозорості процедур та участі громадськості, як то передбачено Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуською конвенцією) та Директивою 2011/92/ЄС про оцінювання впливу деяких публічних і приватних проектів на довкілля від 13.12.2011 р.

Крім того, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 і від 24 червня 2016 р. № 394» від 14.07.2023 р. № 722 [5] в умовах воєнного стану оператори промислових установок звільнені від обов'язку подавати звітність до Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів, що суттєво знижує рівень екологічного моніторингу.

Для забезпечення відповідності європейським стандартам, Україна має усунути ці обмеження, оскільки при зеленій відбудові країни, включаючи і підготовку нормативного акту з цього питання (закону «Про засади зеленого відновлення України» [6]), доступ до екологічної інформації в електронних базах даних повинен бути відкритим, без авторизації і охоплювати повний обсяг даних. Така відкритість є ключовою вимогою ЄС щодо інформування громадськості та участі у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля.

Слід звернути увагу і на те, що імплементувавши Директиву Європейського Парламенту і Ради 2011/92/ЄС про оцінювання впливу деяких публічних і приватних проектів на довкілля від

13.12.2011 р. шляхом прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», держава взяла на себе зобов'язання щодо належної реалізації відповідних норм на своїй території. Натомість вітчизняний досвід нормопроектної діяльності містить докази про намагання обійти норми цього Закону. Так, наприклад, в проєкті Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків № 12117 від 14.10.2024 р., який Верховна Рада України у лютому 2025 року прийняла за основу [7], передбачається виключення індустріальних парків зі сфери дії Закону України «Про оцінку впливу на довкілля». Це означає, що облаштування територій, будівництво інфраструктури та господарська діяльність у межах таких парків можуть здійснюватися без проведення процедури ОВД. Таке напряму суперечить Додатку II вищенаведеної Директиви ЄС [8].

Також у період 2021-2023 років в Україні активно обговорювалися законодавчі ініціативи, спрямовані на стимулювання розвитку відновлювальної енергетики, зокрема, сонячних та вітрових електростанцій. Частина цих ініціатив передбачала спрощення або повне виключення процедури ОВД для таких об'єктів, аргументуючи це потребою прискорити «зелену» трансформацію.

Наприклад, у 2022 році в межах обговорення змін до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» пропонувалося вивести об'єкти відновлювальної енергетики з переліку видів діяльності, що підлягають обов'язковій ОВД, або дозволити проходити спрощену процедуру без громадських слухань [9].

У 2023 році в межах підготовки до повоєнного відновлення розглядалися пропозиції щодо дерегуляції екологічних процедур для енергетичних проєктів, зокрема в рамках «інвестиційних пакетів» для міжнародних партнерів [10].

Слід відзначити, що хоча більшість таких ініціатив не були реалізовані в повному обсязі, вони відображають загальну тенденцію до дерегуляції, яка суперечить принципам екологічного права ЄС, зокрема, Директиві 2011/92/ЄС.

Відновлювальні джерела енергії, попри свою екологічну перевагу, можуть мати значний локальний вплив на довкілля, зокрема, на міграційні шляхи птахів, ландшафт, шумове забруднення, зміну землекористування. Тому виключення ОВД для таких об'єктів позбавляє громади права на участь, а державу – інструментів контролю за екологічними наслідками.

Наприкінці 2024 року Європейська Комісія наголосила, що процедури ОВД та СЕО мають застосовуватися до всіх планів, програм і проєктів, включаючи ті, що реалізуються в межах повоєнного відновлення країни. У своїй позиції Європейська Комісія вказала, що чинна система винятків, встановлена в Україні, не відповідає вимогам європейського законодавства, потребує перегляду та не повинна розширюватися. Особливо важливо уникати нових винятків у сфері лісового господарства, аграрної політики та управління земельними ресурсами [11].

Однак у 2025 році перегляд режиму винятків не відбувся – ні щодо ОВД, ні щодо СЕО. Навпаки, у лютому 2025 року до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв визначення планової діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля» від 13.12.2017 р. № 1010 [12] було додано новий пункт, який стосується об'єктів нафтогазовидобування. Крім того, у Верховній Раді України знову зареєстровано законопроєкт, що передбачає виключення рубок із сфери застосування ОВД [13], що суперечить рекомендаціям Європейської Комісії.

Виходячи з вищенаведеного резюмуємо, що будь-які спроби виключити об'єкти господарської діяльності з процедури ОВД мають розглядатися як порушення принципу превентивності та участі громадськості, що є фундаментальними для екологічного права ЄС. Вони також ставлять під загрозу екологічну прозорість та відповідність євроінтеграційним зобов'язанням України.

Як вже стало зрозумілим, певний дисбаланс в цьому аспекті спричиняє вищенаведена постанова Кабінету Міністрів України № 1010 від 13.12.2017 р. У деяких випадках критерії, що в ній встановлені, використовуються для обґрунтування виключення екологічно ризикованих проєктів, зокрема розширення існуючих об'єктів без належної оцінки їхнього впливу. Таке створює лазівки для суб'єктів господарювання, які можуть уникати ОВД [14].

Небезпечні тенденції для адаптації вітчизняного екологічного законодавства до вимог ЄС відбуваються й в частині розвитку законодавства про дерегуляцію [15]. В рамках запровадження дерегуляційних заходів для створення сприятливого бізнес-клімату та зниження адміністративного тиску на підприємців здійснюється спроба скасування значного обсягу документів дозвільного характеру екологічного спрямування, як то:

– дозволу на провадження діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях;

– погодження на викиди забруднюючих речовин, для яких не встановлено відповідних нормативів екологічної безпеки;

– погодження межі зон санітарної охорони водних об'єктів;

– погодження нормативів водопостачання;

– дозволу на вирубування насінників і плюсових дерев;

– дозволу на добування мисливських тварин для наукових цілей;

– дозволу на переселення в нові місця перебування, а також збирання пташиних яєць;

– дозволу на будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури;

– погодження про можливість використання земель і водойм, розташованих у санітарно-захисних зонах атомних електростанцій з народогосподарською метою тощо [16].

Складною залишається і ситуація в частині запуску оновленої системи моніторингу довкілля в Україні, законодавчі засади якої були закладені ще у 2023 році [17], однак станом на сьогодні призупинена через воєнний стан в країні. Крім того, представленим законодавством, зокрема, пропонується включити до способів збору екологічної інформації дистанційне зондування Землі, однак законодавство в цьому напрямі не розвивається [18].

Значне занепокоєння в суспільстві викликає і ліквідація окремого Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та об'єднання його з економіко-орієнтованими міністерствами економіки, а також аграрної політики та продовольства в Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства, що суперечить принципам національної безпеки та європейської інтеграції [19].

Спроба перетворити це Міністерство в ресурсний департамент не є новою для практики України. В цьому прослідковується намагання відповідних груп перетворити довкілля України на суто цивілістичний об'єкт – річ, що підпадає під предмет договірного права. А враховуючи тенденції зубожіння українського народу – ще й на дешевий об'єкт. Доказ тому – численна реклама в засобах масової інформації про викуп земель сільськогосподарського призначення за 1,5 – 3 тис. $ за гектар, включаючи ті земельні ділянки, що знаходяться у довготривалій оренді [20].

Крім того, через постанову Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану» [21], станом на 2025 рік Державна екологічна інспекція України здійснює контрольні функції в обмеженому режимі, переважно у формі реагування на звернення та позапланові перевірки, але не проводить планові заходи державного нагляду через встановлену дію мораторію. Таке призвело до відсутності належної екологічної інформації про рівень забруднення довкілля вітчизняними суб'єктами господарювання та розвитку латентності екологічних злочинів.

Слід наголосити і на тому, що Україна досі не сформувала стратегічного підходу до узгодження національного законодавства з вимогами ЄС в частині екологічної відповідальності за екологічні правопорушення. Незважаючи на регулярні заяви високопосадовців про необхідність реформи екологічного контролю, на практиці конкретні законодавчі ініціативи не розглядаються [22; 23].

Не адаптованими належним чином залишаються і директиви ЄС 2004/35/ЄС про екологічну відповідальність щодо запобігання та ліквідації шкоди навколишньому середовищу [24] та 2008/99/ЄС про кримінально-правову охорону довкілля [25].

На початку 2025 року колишнім Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України тільки була започаткована співпраця з ВООЗ та МОЗ України щодо розробки методик відшкодування шкоди здоров'ю людини забрудненим довкіллям та оцінки впливу зміни клімату на здоров'я людей та на систему охорони здоров'я в цілому [26], однак з ліквідацією Міністерства та об'єднання його з іншими міністерствами в Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства з'явився ризик зупинення цих домовленостей.

Значного докладання зусиль вимагає й євроінтеграція пересурсового блоку екологічного законодавства.

Так, зокрема, попри те, що вітчизняне законодавство у сфері якості атмосферного повітря частково наближене до норм ЄС, Україна має продовжити роботу над розробкою та впровадженням підзаконних актів, особливо у частині функціонування системи моніторингу. Реалізація багатьох регуляторних положень у цій сфері відтермінована до завершення воєнного стану. Наприклад,

постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем» [27], ухвалена у 2024 році, набуде чинності лише через пів року після офіційного припинення воєнного стану.

Водночас, сьогодні Україна ще не імплементувала ключові положення Директиви 2008/50/ЄС щодо встановлення граничних концентрацій дрібнодисперсних твердих часток (PM2.5) у повітрі. Також не здійснено транспозицію Директиви 94/63/ЄС, яка регулює контроль за викидами легких органічних сполук, що виникають під час зберігання нафтопродуктів та їх транспортування від терміналів до автозаправних станцій [28].

Також Україна суттєво відстає у ратифікації та імплементації низки протоколів до Конвенції ЄЕК ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані. Йдеться, зокрема, про протоколи щодо важких металів, легких органічних сполук, приземного озону, а також боротьби з підкисленням та євтрофікацією. Водночас Україна не виконує своїх зобов'язань щодо звітування про фактичні та прогнозовані обсяги викидів, що було окремо відзначено у звіті Європейської Комісії за 2024 рік [29].

Загалом, нормативно-правова база України у сфері промислового забруднення наразі залишається лише частково узгодженою з вимогами законодавства ЄС. Прийняття у 2024 році Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» стало важливим, але лише початковим етапом реформи. Для забезпечення подальшого розвитку необхідно оперативно затвердити висновки з найкращих доступних технологій. Із моменту набуття чинності законом у серпні 2025 року Україна вже має розпочати видачу інтегрованих екологічних дозволів для нових промислових установок через Єдиний державний реєстр [30]. Водночас, впровадження найкращих доступних технологій на вже діючих об'єктах відкладено до завершення воєнного стану, що затримує повноцінну імплементацію.

Крім того, національне законодавство досі не охоплює в повному обсязі технічні положення та додатки до Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) [31], які регламентують вимоги до окремих типів установок. Це створює ризики фрагментарності регулювання та ускладнює процес наближення до європейських екологічних стандартів.

Докладання значного обсягу зусиль вимагає і сфера розвитку кліматичного законодавства в Україні де на порядок денний поставлено адаптацію національної політики до вимог кліматичного пакету ЄС «Fit for 55», ратифікацію Кігалійської поправки до Монреальського протоколу, а також завершення створення національної системи моніторингу, звітності та торгівлі викидами парникових газів [32].

Проблемам адаптації вітчизняного законодавства до вимог водної політики ЄС присвячена робота «Оцінка водного законодавства України та рекомендації щодо його гармонізації з практиками Європейського Союзу» [33], підготовлена на замовлення Всесвітнього фонду дикої природи (WWF-Україна).

Відповідно до змісту цієї роботи, основними проблемами адаптації водного законодавства до вимог ЄС є:

По-перше, водне законодавство часто розпорошене між різними галузями (земельне, екологічне, аграрне, енергетичне), що ускладнює інтеграцію принципів сталого управління водними ресурсами через що в державі відсутній єдиний законодавчий акт, який би забезпечував екосистемний підхід до управління водами.

По-друге, в Україні бракує повноцінного впровадження ключових принципів Директиви 2000/60/ЄС про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики [34], а саме: управління за басейновим принципом; досягнення «доброго екологічного стану» вод; участі громадськості у прийнятті рішень; економічного аналізу водокористування та принципу «користувач платить».

По-третє, відсутня ефективна взаємодія між центральними та місцевими органами влади, водогосподарськими організаціями, екологічними службами, що призводить до низького рівня інтеграції водної політики з іншими секторами, такими як сільське господарство, енергетика, містобудування.

По-четверте, в Україні екологічні норми якості вод часто не відповідають стандартам ЄС. Системи моніторингу водних екосистем є застарілими або неповними, що ускладнює оцінку їх екологічного стану.

По-п'яте, відсутні механізми економічного стимулювання сталого водокористування (тарифи, субсидії, податки), що стало причиною недостатньої прозорості у фінансуванні водного сектору та слабкої фінансової мотивації для охорони водних ресурсів.

По-шосте, громадськість часто не залучається до процесу прийняття рішень щодо водної політики, бракує механізмів доступу до інформації, консультацій та екологічної освіти, що суперечить вимогам ЄС і т. ін.

Недоліки існують і в інших поресурсних сферах, однак в цьому дослідженні хотілось би привернути увагу на формування нового еколого-орієнтованого законодавчого напряму – зелене відновлення країни у повоєнний період.

Так, колишнє Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів презентувало законопроєкт «Про засади зеленого відновлення України» [6], який передбачає чомусь лише імплементацію положень Регламенту ЄС 2020/852 щодо таксономії сталих економічних видів діяльності [35].

Натомість, в преамбулі Законопроєкту визначається, що він спрямований на врахування та інтеграцію екологічних та кліматичних міркувань у процес комплексного відновлення України від наслідків російської збройної агресії та з метою переходу України до зеленої економіки – стану розвитку національної економіки, що забезпечує економічне зростання, яке супроводжується скороченням нетто-викидів парникових газів, адаптацією до наслідків зміни клімату, сталим використанням водних ресурсів та охороною вод, циркулярністю у виробництві та споживанні, запобіганням та контролем забруднення довкілля, відновленням і збереженням біологічного різноманіття та екосистем. Таке напряму пересікається зі стратегічними цілями Європейського зеленого курсу [36]: досягнення кліматичної нейтральності, мінімізація забруднення, охорона біорізноманіття, розвиток циркулярної економіки та підвищення енергоефективності і є набагато ширшою сферою правового регулювання ніж то передбачено у Законопроєкті.

Так, серед пріоритетних орієнтирів особливу увагу приділено двом ключовим напрямам – кліматичній нейтральності та нульовому забрудненню.

Під кліматичною нейтральністю розуміється такий рівень людської діяльності, за якого не утворюється чистих викидів парникових газів, тобто обсяг викидів CO2 та інших газів не має перевищувати здатність природи (ліси, океани, ґрунти) або технологій (наприклад, систем уловлювання вуглецю) їх поглинати.

Критерії відповідності кліматичній нейтральності включають:

1) досягнення балансу між викидами та їх поглинанням;

2) поступову відмову від викопного палива на користь відновлюваних джерел енергії;

3) впровадження енергоефективних рішень у будівництві, транспорті та промисловості;

4) розвиток циркулярної економіки, що передбачає зменшення обсягів відходів і повторне використання ресурсів;

5) збереження природних екосистем, які виконують функцію поглиначів – лісів, торфовищ, водойм [37].

Тому концепція зеленого відновлення України має бути побудована на досягненні кліматичної нейтральності до 2050 року – відповідно до орієнтирів Європейського зеленого курсу, а не визначати лише заходи з таксономії.

Що ж до концепції нульового забруднення, то, попри її складність у повному втіленні, вона залишається досяжною та необхідною метою. У межах Європейського зеленого курсу нульове забруднення трактується не як повна відсутність викидів, а як їхнє максимальне скорочення до рівня, який не становить загрози для здоров'я людини та довкілля загалом.

Враховуючи наведене, для формування належних правових засад повоєнного зеленого відновлення країни необхідно імплементувати також і Регламент (ЄС) 2024/1735 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про створення рамкових заходів для зміцнення європейської екосистеми виробництва з нульовими технологіями [38], шляхом, наприклад:

– розробки і прийняття Закону України «Про промисловість з нульовим рівнем викидів» з метою створення правової основи для підтримки стратегічних технологій (сонячна, вітрова енергетика, акумулятори, електролізери тощо); визначення статусу «стратегічних проєктів»; алгоритму визначення прискорених процедур дозволів (до 12 місяців); створення «долин прискорення» – кластерів чистих технологій, а також механізмів державної підтримки (гарантій, закупівель, податкових стимулів);

– внесення змін до: Податкового кодексу України в частині запровадження стимулів для виробників чистих технологій; законів України: «Про публічні закупівлі» в частині визначення пріоритету продукції з нульовим рівнем викидів; «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» в частині адаптації процедур до вимог Регламенту щодо встановлення граничних прискорених строків видачі дозволів, цифровізації процесів та пріоритетності для стратегічних проєктів;

– прийняття постанови Кабінету Міністрів України про створення українського аналога INCITE (Центру підтримки інновацій у промисловості) і т. ін.

Перегляду підлягає і Директива Європейського Парламенту та Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (комплексне запобігання та контроль забруднення) [39], яка була оновлена 4 серпня 2024 року в частині декарбонізації, трансформаційних планів та INCITE.

В цьому плані виникає потреба у внесенні змін і доповнень до законів України:

– «Про основні засади державної кліматичної політики» в частині ліцензування операторів уловлювання та зберігання CO2, встановлення вимог до безпеки та моніторингу, а також стимулів для інвесторів;

– «Про охорону навколишнього природного середовища» в частині включення декарбонізації як офіційної мети екологічної політики, визначення обов'язку підприємств щодо зменшення викидів CO2, встановлення вимоги до планів трансформації;

– «Про оцінку впливу на довкілля» з метою врахування декарбонізаційних критеріїв у процедурі ОВД шляхом включення оцінки викидів парникових газів та вимог до альтернативних технологій.

Потребують також розробки та затвердження: Методика оцінки викидів парникових газів; Критерії стратегічності проєктів; Реєстр стратегічних проєктів тощо.

В рамках досягнення кліматичної нейтральності та нульового забруднення слід розглянути і потребу в імплементації положень Регламенту (ЄС) 2019/1009 Європейського Парламенту та Ради від 5 червня 2019 року про встановлення правил щодо надання на ринку продуктів для удобрення, шляхом, зокрема:

– розробки Технічного регламенту України про добрива з метою встановлення обов'язкових технічних вимог до добрив в частині визначення переліку допустимих речовин і домішок; вимог до фізико-хімічних властивостей, безпеки для довкілля; процедури перевірки та сертифікації; вимог до упаковки, маркування, інструкцій;

– розробки наказів: «Про затвердження методики оцінки відповідності добрив» в якій визначити процедури сертифікації, випробувань, аудиту; «Про затвердження критеріїв сталості добрив» з метою визначення екологічних вимог до біодобрив, компосту, перероблених матеріалів; «Про створення реєстру добрив, що відповідають вимогам ЄС» для забезпечення прозорості та доступу до інформації і т. ін.

Це не вичерпний перелік документів, які необхідно інтегрувати з метою визначення повноти правових заходів у зеленій відбудові країни, але він показує масштаби необхідних дій для формування належної правової концепції такого відновлення.

Висновки. Представлене наукове дослідження обґрунтовує необхідність системного підходу до інтеграції України в правове поле Європейського Союзу у сфері екологічного права, що передбачає не лише адаптацію нормативного масиву, а й трансформацію правової парадигми, категоріального апарату та інституційної логіки регулювання. Такий підхід дозволяє подолати фрагментарність правозастосування, забезпечити внутрішню узгодженість екологічного законодавства та сформулювати передумови для ефективного виконання міжнародних зобов'язань.

У межах дослідження доведено, що:

– правові категорії екологічного права мають бути переосмислені через призму європейських дефініцій, що базуються на функціональному підході до охорони довкілля, екосистемних послуг та сталого розвитку. Відсутність термінологічної узгодженості між вітчизняним і європейським правом створює ризики нормативної колізійності та ускладнює імплементацію acquis;

– принципи екологічного права ЄС повинні бути інтегровані як операційні механізми, а не декларативні норми. Зокрема, принцип «забруднювач платить», запобігання шкоді, екологічної відповідальності та екологічної інтеграції у всі сфери політики мають бути закріплені в законодавстві через конкретні інструменти правозастосування, фінансові механізми та процедури оцінки впливу;

– запропонована модель оцінки ефективності екологічного законодавства – нормативна, інституційна та індикаторна – дозволяє здійснювати комплексний аналіз відповідності вітчизняного регулювання європейським стандартам, виявити прогалини, надлишковість або неузгодженість, а також формувати обґрунтовані рекомендації для реформування;

– інтеграція в правове поле ЄС має розглядатися як процес формування нової правової культури, що передбачає зміну підходів до правотворчості, правозастосування, екологічного управління та участі громадськості. Це вимагає не лише технічної адаптації, а й розвитку національної доктрини екологічного права, яка забезпечить стратегічну цілісність, передбачуваність і відповідність європейським принципам.

Таким чином, дослідження формує концептуальні засади для розробки нормативно-методологічної моделі екологічної євроінтеграції України, що може бути використана як основа для законодавчої діяльності, наукової експертизи та стратегічного планування у сфері охорони довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Краснова Ю.А., Кірін Р.С., Шеховцов В.В. Проблеми ефективності екологічного законодавства та їх вплив на господарську діяльність. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 190–203. https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.27.
2. Самусевич Я.В., Теницька І.А., Новикова Д.А. Екологічний контроль, моніторинг та аудит: нормативно-правове забезпечення та механізм реалізації в України. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2 (47). С. 196–202. https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-28.
3. Гетьман А.П. Стан та перспективи розвитку еколого-правової науки в Україні. *Правова доктрина – основа формування системи держави*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. / НАПрН України. Харків, 2013. С. 75–80.
4. Скринінг-2025 з ЄС: Завершився четвертий день двосторонньої зустрічі щодо екологічного блоку. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: https://mepr.gov.ua/skryning-2025-z-yes-zavershyvsya-chetvertyj-den-dvostoronnoyi-zustrichi-shhodo-ekologichnogo-bloku/ (дата звернення: 24.09.2025).
5. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 і від 24 червня 2016 р. № 394: постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2023 р. № 722. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2025).
6. Повідомлення про оприлюднення проєкту Закону України «Про засади зеленого відновлення України». *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/ (дата звернення: 25.09.2025).
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків № 12117 від 14.10.2024 р. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45012 (дата звернення: 24.09.2025).
8. Відкритий лист про неприпустимість виключення індустріальних парків зі сфери процедури оцінки впливу на довкілля. *EKONIS CENTR*. URL: https://ecoexp.dp.ua/2025/vidkrytyj-lyst-instytutiv-gromadyanskogo-suspilstva-pro-neprypustymist-vyklyuchennya-industrialnyh-parkiv-zi-sfery-proczedury-ovd/ (дата звернення: 24.09.2025).
9. Зміни в процедурі оцінки впливу на довкілля (ОВД) у період дії воєнного стану. *MCL Group*. URL: https://mcl.kiev.ua/zminy-v-protseduri-otsinky-vplyvu-na-dovkillia-ovd-u-period-dii-voiennoho-stanu/ (дата звернення: 24.09.2025).
10. Правові підсумки 2022 року для галузі ВДЕ та перспективи 2023. *Асоціація сонячної енергетики України*. URL: https://aseu.org.ua/pravovi-pidsumky-2022-roku-dlia-haluzi-vde-ta-perspektyvy-2023/ (дата звернення: 24.09.2025).
11. Позиція Європейської Комісії щодо відступів від ОВД. *Екологія. Право. Людина*. URL: https://epl.org.ua/announces/pozytsiya-yevropejskoyi-komisiyi-shhodo-vidstupiv-vid-ovd/ (дата звернення: 24.09.2025).
12. Про затвердження критеріїв визначення планової діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р.

№ 1010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2017-%D0%BF#Text (дата звернення: 24.09.2025).
13. Проект Закону про ринок деревини від 12.05.2025 № 13227-1. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56394 (дата звернення: 24.09.2025).
14. Уряд вчергове розширив перелік відступів від ОВД. *Екологія. Право. Людина*. URL: https://epl.org.ua/announces/uryad-vchergove-rozshyryv-perelik-vidstupiv-vid-ovd/ (дата звернення: 24.09.2025).
15. Кірін Р.С., Деревянко Б.В., Краснова Ю.А., Петруненко Я.В. Правові виклики на шляху спрощення умов ведення господарської діяльності. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 8 (30). https://doi.org/10.5281/zenodo.17003945
16. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення господарської діяльності № 13325 від 30.05.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56506 (дата звернення: 24.09.2025).
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення у сфері довкілля: Закон України від 20.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text (дата звернення: 25.09.2025).
18. Голуб О.Ю. Нормативно-правові засади формування інституту дистанційного зондування Землі в України. *Економіка та право*. 2025. № 3. С. 77–87. https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.03.077
19. Краснова Ю.А. Сучасні еколого-правові чинники розвитку економіки України. *Економіка та право*. 2025. № 3 (78). С. 98–111. https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.03.098
20. Ціни на землю в Україні у 2025 році: де гектар коштує 30 тисяч, а де – понад 180. *Landlord*. URL: https://landlord.ua/news/rynok-zemli/cziny-na-zemlyu-v-ukrayini-u-2025-roczi-de-gektar-koshtuye-30-tysyach-a-de-ponad-180/#:~:text. (дата звернення: 24.09.2025).
21. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2025).
22. Проект Закону про державний екологічний контроль від 19.02.2020 р. № 3091. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186 (дата звернення: 26.09.2025).
23. Проект Закону про державний екологічний контроль від 05.03.2020 р. № 3091-1. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1485 (дата звернення: 26.09.2025).
24. Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/35/oj/eng (дата звернення: 26.09.2025).
25. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/99/oj/eng (дата звернення: 26.09.2025).
26. Війна, довкілля та здоров'я людей: ВООЗ спільно з Міндовкілля розпочнуть роботу над методикою оцінки впливу екологічної шкоди на здоров'я людей. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: https://mepr.gov.ua/vijna-dovkillya-ta-zdorov-ya-lyudej-vooz-spilno-z-mindovkillya-rozpochnut-robotu-nad-metodykoyu-otsinky-vplyvu-ekologichnoyi-shkody-na-zdorov-ya-lyudej/ (дата звернення: 26.09.2025).
27. Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем: постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 р. № 684. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2025).
28. Олег Іванов (2025) Майже впоралися: як Україна виконує екологічні зобов'язання з Угоди про асоціацію. *Вокс Україна*. URL: https://voxukraine.org/majzhe-vporalysya-yak-ukrayina-vykonuye-ekologichni-zobovyazannya-z-ugody-pro-asotsiatsiyu (дата звернення: 25.09.2025).
29. Євроінтеграційні «досягнення» України за 2024 рік у довкіллєвій сфері. *Екологія. Право. Людина*. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/11/Zvit_YEK_24_rozdil27_EPL.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
30. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру інтегрованих довкіллєвих дозволів: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2025 р. № 1128. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 26.09.2025).

31. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control). *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj/eng (дата звернення: 26.09.2025).
32. Щодо стану справ із просуванням довкіллєвих реформ. *SaveDnipro*. URL: https://www.savednipro.org/shhodo-stanu-sprav-iz-prosuvannyam-dovkillyevix-reform/ (дата звернення: 26.09.2025).
33. Катерина Мудра (2025) Оцінка водного законодавства України та рекомендації щодо його гармонізації з практиками Європейського Союзу. *WWF-Україна*. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/wwf_law_1.pdf (дата звернення: 26.09.2025).
34. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj/eng (дата звернення: 26.09.2025).
35. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng (дата звернення: 29.09.2025).
36. Європейський Зелений Курс. *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda (дата звернення: 29.09.2025).
37. Кліматична нейтральність – що це таке і як досягти? *InPost*. URL: https://inpost.pl/ua/novyny-klimatychna-neytralnist-shcho-tse-take-i-yak-yiyi-dosyahty (дата звернення: 29.09.2025).
38. Regulation (EU) 2024/1735 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on establishing a framework of measures for strengthening Europe's net-zero technology manufacturing ecosystem and amending Regulation (EU) 2018/1724. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj/eng (дата звернення: 29.09.2025).
39. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) (recast). *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj/eng (дата звернення: 29.09.2025).